

Pedeset godina Muzeja grada Zagreba

Zamisao, da se u Zagrebu osnuje Gradski muzej, pojavila se još godine 1905. Već u to vrijeme je historičar Emilije Laszowski ovu ideju javno isticao i uspio da za nju zainteresira i oduševi neke uplivnije zagrebačke ličnosti, među njima i ondašnjeg gradonačelnika Zagreba dra. Milana Amruša. Tada je učinjena i prva konkretnija akcija za njezino ostvarenje. Prijedlog je bio od samog početka, a taj je poslije i realiziran, da se istovremeno osnuju Gradski muzej i Gradska knjižnica. Ovakav prijedlog iznio je dr. Amruš 1905. u proračunskoj raspravi grada Zagreba pred gradsko zastupstvo. Ovo ga je načelno usvojilo i votiralo u svrhu osnivanja knjižnice i muzeja 5.000 kruna.¹ Daljnjih 5.000 kruna odobreno je i slijedeće godine (1906), te je sav ovaj novac rezerviran u korist uređenja novih dviju ustanova.² Do samog osnivanja došlo je tek 1907., i to povodom širenja glasina, da će se zbog nove regulatorne osnove morati srušiti Kamenita vrata. Akcija, poduzeta protiv toga, urodila je plodom. Pokrenula je s mrtve točke osnivanje Gradske knjižnice i muzeja i stvorila prve uslove za početak njihova stvarnog djelovanja. Već u navedenoj proračunskoj raspravi 1905. bilo je govora o Kamenitim vratima kao vrlo podesnom mjestu za njihov smještaj. Prigodom intervencije kod gradonačelnika u vezi sa širenjem vijesti o rušenju vrata utvrdilo se, da ne postoji namjera, da ih se sruši, već naprotiv, da ih se želi popraviti kao vrijedan historijski spomenik. Zbog toga, da je i redarstvena straža, koja je do tada bila smještena u njihovoj kuli, preseljena u adaptiranu topničku kasarnu u Vlačkoj ulici.³ Prilikom službenog očevida Kamenitih vrata i tamošnjih prostorija, koji je tim povodom bio upriličen, gradski načelnik privolio je na poticaj Emilija Laszowskog, da se ove prostorije dodijele muzeju i knjižnici. Utoliko prije, što je Laszowski ponudio, da će on i Društvo Braće Hrvatskog Zmaja^{3a} voditi brigu o obadvije ustanove, urediti ih i upravljati njima besplatno.⁴

12. travnja 1907. poslalo je ovo društvo gradonačelniku pismenu predstavku o svojoj pripravnosti, da uredi i besplatno vodi muzej i knjižnicu do 1. siječnja 1909. U predstavlci se kaže, da će društvo na svoju odgovornost preuzeti uređenje i upravu ovih dviju ustanova. Sabirat će za biblioteku knjige, a za muzej starine, koje su od interesa za Zagreb. Sav sabrani materijal ostat će u vlasništvu grada. Svake pola godine izvještavat će Gradsko poglavarstvo o prinovama, te o stanju i radu knjižnice i muzeja.

Izradit će katalog biblioteke i inventar muzeja. Muzej će biti otvoren od 10—12 sati prije podne, a biblioteka radnim danom dva, a nedjeljom tri sata. Za vrijeme uredovnih sati članovi društva će dobrovoljno raditi i biti na uslugu čitačima u knjižnici i posjetiocima u muzeju. Knjižnicom će u ime društva upravljati dr. Velimir Deželić, a muzejom Emilije Laszowski. Svim poslovima rukovodit će društvo besplatno do 1. I. 1909. A Gradsko poglavarstvo od svoje strane treba da dađe za jednu i drugu ustanovu prostorije, potrebni namještaj, tiskanice, ogrjev, rasvjetu, jednog podvornika i novčana sredstva za eventualne troškove publiciranja.⁵ Ovu ponudu iznio je 8. svibnja 1907. pred skupštinu gradskog zastupstva gradski vijećnik Milovan Hajdinjak. Skupština ju je jednoglasno i u cijelosti prihvatila uz uslov, da društvo u sporazumu s Gradskim poglavarstvom uredi satove korištenja knjižnice i posjeta muzeju. Istovremeno se ovlašćuje Gradsko poglavarstvo, da u vlastitoj režiji ili putem pogodbe izvede sve potrebne adaptacije, kao i sav uređaj u tornju nad Kamenitim vratima, te da ove prostorije s cijelim uređajem preda Društvu Braće Hrvatskoga Zmaja na raspolaganje radi uređenja knjižnice i muzeja. Adaptacioni i ostali radovi izvršit će se na teret dotacije od 10.000 kruna, odobrene za potrebe ovih ustanova u godišnjim proračunima 1905. i 1906. godine. Na teret iste dotacije, ukoliko nešto ostane, može Gradsko poglavarstvo sporazumno s društvom nabavljati i predmete za muzej i knjige za knjižnicu, ako se već ove ne bi mogle dobiti badava. Ovim kreditom mogu se podmirivati i troškovi režije do 1. siječnja 1909.⁶

Na temelju zaključaka Skupštine gradskog zastupstva izdalo je Gradsko poglavarstvo 11. V. 1907. pod br. 216/Prs Društvu Braće Hrvatskoga Zmaja odluku, kojom mu daje do znanja, da je općina grada Zagreba sa zahvalnošću prihvatila njegovu ponudu, da je već izdan nalog Građevnom uredu, da izvede potrebne adaptacije, te da će prostorije Kamenitih vrata biti predane društvu, čim adaptacije budu dovršene. U pogledu uređenja rasvjete i grijanja upućuje se društvo, da se sporazumi s Gradskim poglavarstvom.⁷ Ova odluka poglavarstva smatra se ispravom utemeljenja Muzeja grada Zagreba, iako se u njoj izričito ne navodi, da se muzej osniva. Na osnovu nje započele su sve daljnje akcije, koje su išle za konkretiziranjem dosadašnje ideje i dovele u najskorije vrijeme do njezina ostvarenja. U smislu prijedloga Društva Braće Hrvatskog Zmaja i odobrenja istog od strane Gradske skupštine društvo je preuzelo upravu jedne i druge ustanove. Rukovodstvo muzeja povjerilo je odmah historičaru Emiliju Laszowskom, stvarnom i jedinom pokretaču čitave ove akcije, a stručno rukovodstvo knjižnice bibliotekaru dru. Velimiru Deželiću, pristavu Sveučilišne knjižnice u Zagrebu. 2. rujna 1907. uputilo je »Poziv i Molbu rodoljubivom građanstvu«, kojim mu daje do znanja, da su utemeljeni Gradski muzej i knjižnica, i moli, da se ovim institucijama daruju knjige i »svekoliki predmeti važni za kulturu i historiju grada Zagreba i neposredne okoline. Zbirke muzeja spremat će iskopine nađene na teritoriju grada Zagreba, arhitektoničke predmete (grobni spomenici, skulpture i t. d.), stare pred-

Kamenita vrata. U prvom katu nalazile su se prostorije Muzeja grada Zagreba od 1907. do 1926.

mete izrađene u gradu Zagrebu (bravarske, kovačke, stolarske i druge umjetnine), uspomene na zaslužne Zagrepčane i ostale slavne ljude, koji su u Zagrebu trajno obitavali, starinsko oružje zagrebačke provenijencije, spomenice i spomenkolajne, slike, koje se odnose na historiju grada Zagreba bili to krajobrazi ili portreti slavnih Zagrepčana, predmete zagre-

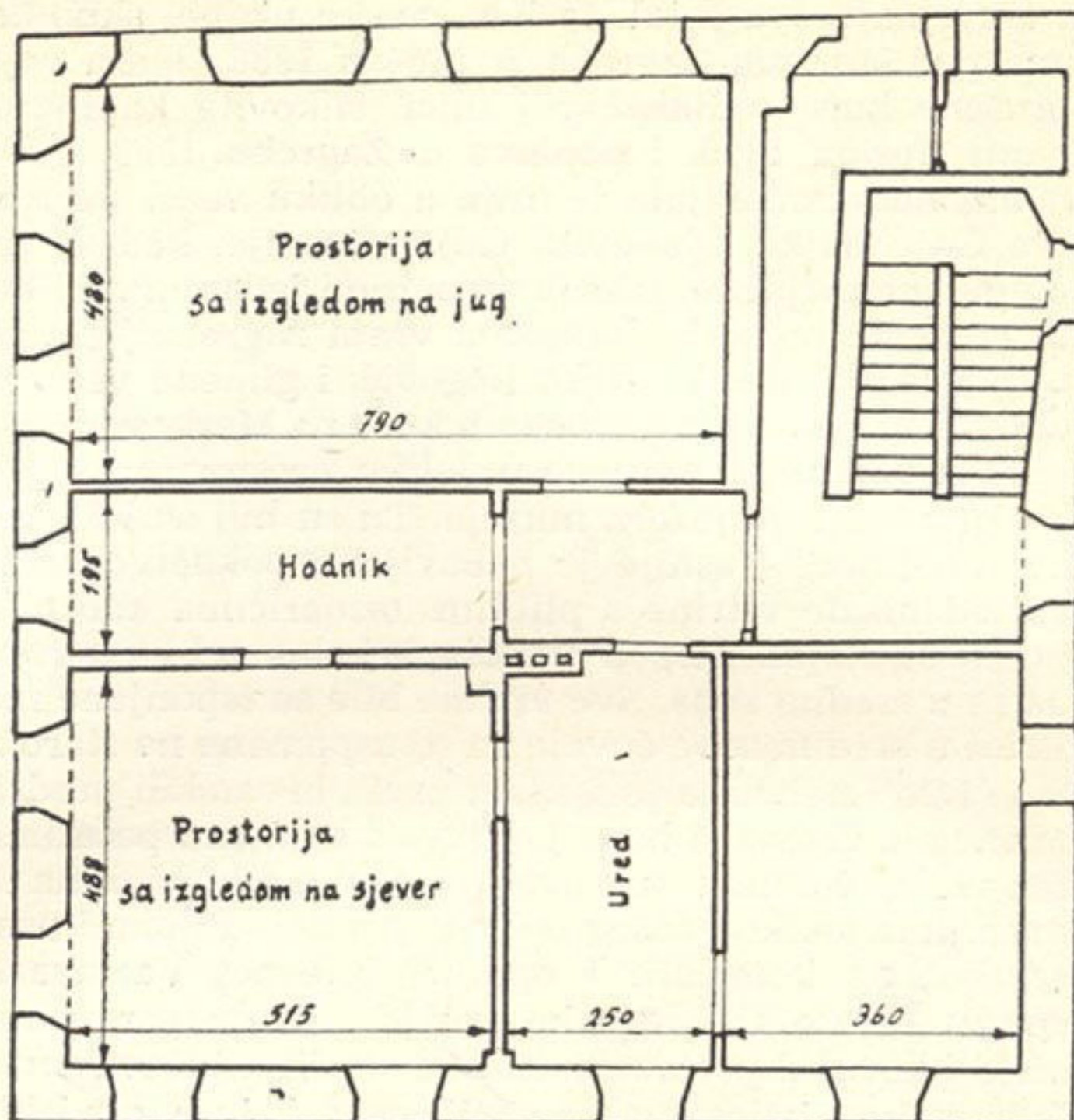
bačkih cehova (ladice, zastave, tablice, znakovi, cimeri i t. d.), znakovi i vrpce zagrebačkih društava, uspomene na kulturne svečanosti (plesni redovi, rasporedi zabava, prigodne pjesme, pamfleti i t. d.), razglednice grada Zagreba, zatim razne umjetnine i sve ine predmete, koji zasjecaju u prošlost naše prijestolnice«. »Darovani predmeti ostat će svojinom grada. Nekoji predmeti će se za Gradski muzej i kupovati, a primit će se i na depozit t. j. izložiti kao svojina izložitelja«. Proglas su potpisali Emilije Laszowski kao predsjednik i Stjepan Širola kao tajnik društva.⁸ On je izašao i u nekim zagrebačkim listovima.⁹ Sličan, samo nešto kraći i sažetiji poziv, štampan u formi dopisa slala je uprava muzeja i pojedincima. U njemu se također apelira, da se »za muzej daruju predmeti, koji bi bili važni po historiju ili kulturni razvitak grada Zagreba«. Darovane predmete trebalo je poslati Klubu BHZ u Visoku ulicu 4. No već prije proglašenja i apela na građane, čim se saznalo, da se radi na utemeljenju muzeja, počeli su stizavati prvi darovi. Prvi darovatelji bili su zagrebački fotograf Julius Hühn, kotarski predstojnik iz Karlovca Franjo Šaban, Emilije Laszowski i Hrvatsko filatelističko društvo. Odaziv na proglas bio je velik. Pritjecalo je mnogo i najrazličitijih predmeta, najvećim dijelom darovanih, a nešto i kupljenih. Kupljeni predmeti plaćali su se u to vrijeme izravno iz gradske blagajne.

Za rad i suradnju u muzeju i knjižnici javilo se dosta volontera, uglednih građana, koji su se rado odazvali, da pomažu u tom poslu. Najaktivniji je bio Laszowski kao upravitelj muzeja i spiritus agens čitavog pothvata. On je razvio veliku sabiračku djelatnost, sređivao sabrani materijal, izrađivao prvu stručnu kartoteku i prvi inventar muzeja.¹⁰ Sabiranje je započeo sistematskim pregledom Gradske vijećnice i svih prostorija Gradskog poglavarstva. Pregledao ih je i pretražio od tavana do podruma i sve, što god je našao vrijedno i zanimljivo za muzej, dao je dozvolom magistrata otpremiti u muzejske prostorije.¹¹ Predmeti, što ih je ovdje sabrao, i oni prvi darovi Hühna, Šabana, Laszowskog i dr. sačinjavali su temelj muzejske zbirke.

U međuvremenu vršili su se i obavili radovi na adaptaciji prostorija u Kamenitim vratima. Do tada jedinstveni prostor prvoga kata pregrađen je po visini i razdijeljen u dva dijela. Dobivena su dva kata. Prvi je bio određen za muzej, a drugi za knjižnicu.

Muzej u Kamenitim vratima nije nikada opisan ni sa sadržajne ni s formalne strane u nekoj publikaciji stalnijeg karaktera. Reporterski prikazi u onovremenskim novinama (1910. i 1917. g.) davno su već zaboravljeni i danas, osim možda manjeg broja starijih ljudi, nitko više nema jasnije predodžbe o tome, kako je on izgledao: ni o njegovom sadržaju, ni o postavu ni o rasporedu prostorija. To više, što prostorije u Kamenitim vratima, pregrađene prije dvadesetak godina, izgledaju danas sasvim drugačije, nego u vrijeme, kad se u njima nalazio muzej. Da se njegova slika potpuno ne izbriše i ne nestane u zaboravi, opisat ću je ovdje nešto iscrp-

Raspored prostorija
Muzeja grada Zagreba
u Kamenitim vratima

nije. Zbirke u kasnijim prostorijama u Umjetničkom paviljonu, Opatičkoj ulici 8 i 20, prikazat ću samo u glavnim crtama, toliko, koliko je potrebno, da se dobije predodžba o karakteru i koncepciji njihova postava i o njihovom rasporedu u prostoru, jer su već opisane i s muzeološkog gledišta iscrpno prikazane u stalnijim, novijim publikacijama.^{11a}

Iz bilježaka i po pripovijedanju pok. Emilija Laszowskog i drugih, koji su vidjeli muzej u Kamenitim vratima, te po dvjema kraćim starim novinskim opisima možemo stvoriti prilično jasnu sliku, kako je on izgledao. Pošto se drvenim stepenicama došlo u I. kat, ulazilo se u muzej s desne strane i to najprije u podulji hodnik, koji se zatvarao rešetkastim željeznim vratima. Iz hodnika slijeva bio je pristup u dvije muzejske prostorije s izgledom prema sjeveru, a sdesna u jednu s izgledom prema jugu. U prvo vrijeme bio je hodnik prazan, ali već poslije dvije do tri godine bio je i on iskorišten kao izložbeni, odnosno skladišni prostor. Bio je pun starina. Tu su visjeli planovi Zagreba datirani od 1854. na ovamo, prikaz Gornjega grada, što ga je 1864. izradio Franjo Matieka, nekadašnji ravnatelj kotarskog arhiva u Zagrebu, zatim uokvirene fotografije panorama i pojedinih dijelova grada te raznih zgrada i drugih objekata i događaja od šezdesetih do kraja devedesetih godina prošloga stoljeća (pogledi na grad

sa Štrosmajerova šetališta i iz savske nizine, skupine fotografija u okvirima pod staklom Zagreba iz 1864. i 1888., stara vojarna u Petrinjskoj i porušene kuće u Bakačevoj ulici, slikovita kaptolska vijećnica, dolazak Franje Josipa 1895. i poplava u Zagrebu 1898. godine). Kod prozora u sredini hodnika stajala je urna u obliku vaze, nagrobni spomenik Ljubosave Gaj, majke Ljudevita Gaja. Kasnije, kad se muzej sve više punio novima materijalom, izložili su ovdje i jedan drveni oltar s nekoliko crkvenih slika, zatim teška hrastova vrata zagrebačke županijske tamnice, iza kojih je 1852. čamio Mirko Bogović, i glinene vodovodne cijevi, iskopane duboko ispod temelja porušenih kuća na Markovom trgu. Iz stražnjeg dijela hodnika ulazilo se nalijevo u veliku prostoriju s izgledom prema sjeveru. Ova prostorija je jezgra muzeja. Tu su bili smješteni i čuvali se prvi njegovi predmeti. Kasnije je nabavljeno pokućstvo, pa su se ovdje naokolo uza zid nizale vitrine s plitkim ormarićima kao nastavcima do stropa. Vitrine su stajale i ispod prozora, a jedna velika također s nastavkom nalazila se u sredini sobe. Sve vitrine bile su ispunjene materijalom. U velikoj vitrini u sredini sobe čuvale su se uspomene na staro zagrebačko kazalište, Tu je bilo i nekoliko programa prvih hrvatskih predstava i više kazališnih ulaznica iz vremena bana Gjulaya s banskim pečatima, otisnutima u crvenom vosku. Kasnije su u ovoj prostoriji bila izložena i dva staklena ormara s trofejima velikog našeg trageda Andrije Fijana i uspomene proslavljenog zagrebačkog komičara i opernog pjevača Vaclava Antona. U posebnom ormaru čuvalo se starinsko oružje, a u drugom razno oruđe i stari bravarski i kovački proizvodi. Zbirka starih ključeva zauzela je čitavu vitrinu. Među ovima isticala su se tri oveća ključa gradskih vrata: Kamenitih, Novih i Mesničkih. Ovi ključevi simbolički su se predavali zagrebačkom gradonačelniku i hrvatskom banu prilikom ustoličenja, a kralju prilikom dolaska Zagrebu u pohode. Tu se nalazila i mala krasno izrađena željezna kazeta s umjetnom bravom, što ju je neki domaći bravarski kalfa izradio kao »majstorštuk«. U jednoj vitrini bila je izložena zbirka starog novca, a kraj nje niz raznih starih, većinom metalnih, predmeta, nađenih u grobnici kod crkve sv. Marije na Dolcu. Dvije posebne vitrine bile su ispunjene pečatnjacima grada Zagreba, medaljama, plaketima, spomenicama i znakovima zagrebačkih društava. Naročitu pažnju privlačila je zbirka plesnih redova s najstarijim redom pravničkog plesa iz 1848. I drugi zanimljivi predmeti izloženi slobodno ili u vitrinama bili su smješteni u ovoj prostoriji. Ovdje se nalazila i sablja Augusta Šenoe iz njegovih dačkih dana, a kraj nje mala drvena kutija (žara) za glasovanje gradskih vijećnika. Bilo je i vrčeva od majolike, glinenih i metalnih posuda i nešto čaša, bilikuma, od kojih je jedan pripadao Ljudevitu Gaju. Dvije kamene mjere, nađene prigodom kopanja temelja za dogradnju gradske vijećnice, bile su ovdje među najznačajnijim, iako možda ne i najatraktivnijim eksponatima. Od cehalija bila je izložena zastava klesarskog i tesarskog ceha, zatim na drvu slikani znak čizmara sa zavjetnog oltara u sv. Marku, pa cehovski pečati i tri drvene ladice iz 18. i 19. vijeka. Na uspomenu utemeljenja vojarne

u Ljubljanskoj ulici čuvali su se u posebnoj vitrini zidarska žlica i čekić, kojima je položen 1888. temeljni kamen te tintarnica i guščje pero, kojima je prijestolonasljednik Rudolf potpisao ispravu uzidanu u temelje ove zgrade. Tu je bio izložen i šah, što ga je muzeju poklonio gradonačelnik dr. Milan Amruš. Njegove figure, vrlo vješto izrezbarene od drva, prikazuju vladarske ličnosti iz bitke kod Pavije. Na zidovima, ukoliko su bili slobodni, visjele su stare slike Zagreba iz 1529., 1639., 1792., 1822., Zsche-ova panorama iz 1858., slike streljane u Tuškancu, te portreti grofa Jurja Draškovića i njegove žene Franjice r. Drašković. Stara crvena zastava grada Zagreba iz početka 18. stoljeća s gradskim grbom i inicijalom Karla III. visjela je na stropu. Uz nju je bila i traka, što se 1848. vijala na zastavi zagrebačke narodne garde. Južna prostorija sastojala se u ranije vrijeme iz dva dijela, zapravo dvije sobe, istočne veće i šire i zapadne manje i uže, spojene širokim vratima. U početku funkcioniranja muzeja u ovom su se prostoru nalazila samo dva stola za manipulaciju.¹² No kasnije se i on sasvim napunio starinama. U istočnom dijelu bili su izloženi predmeti iz vremena Ilirskog pokreta: uspomene na Gaja (surka, sablja, novčarka, putna torba, štap, jedaći pribor, slike njegove kuće na Mirogoju, cvijeće iz bečkog zatvora, dijelovi tiskare i dr.) i na njegovu majku (igračice kartice, originalne skladbe Lisinskog i Livadića, vrpce sa vijenca i t. d.), zatim uspomene na Dimitrija Demetra, Stanka Vraza i Franju Ksavera Kuhača. U zapadnom, manjem, dijelu nalazilo se još nekoliko komada pokućstva iz Gajeve ostavštine, zatim namještaj radne sobe Ivana Trnskog, te pisaći stol sa cijelim priborom Josipa Eugena Tomića. Tijekom vremena nadošlo je i drugih raznih predmeta, koji su se prema mogućnostima razmještali po cijeloj prostoriji. Tu su se nalazili još i dijelovi oltara i razni svetački kipovi iz sv. Marka, portreti Ignjata Brlića, njegove žene i biskupa Alagovića, slika »ranjenog Jezusa« iz nekadašnje kapelice na Harmici, dvije svjetiljke i velika vatrogasna doglasala s vatrojavnog tornja na Dvercima, jedna željezna, ratna blagajna, sat zagrebačkog urara Petra Merzljaka, drvorez Ivana Weitzza i drugo.

Odredbom Gradskog poglavarstva od 30. III. i 28. IV. 1908. predani su muzeju predmeti, koji su se čuvali u gradskoj blagajni, osim Zlatne bule iz 1242. i nekih statuta, koje muzej nije htio preuzeti, jer još nije imao blagajne, gdje bi ih mogao sigurno čuvati. Nekako u isto vrijeme osnovana je zbirka akvarela zagrebačkih historijskih građevina, koje je počela izrađivati slikarica Vjera Bojničić.

Kraj izložbene prostorije sa sjeverne strane nalazila se i muzejska uredovnica. To je bila relativno mala soba, u koju se ulazilo iz hodnika. Bila je jednostavno namještena: jedan pisaći stol, dvokrilni ormar i mala polica.¹⁴

Kraj uredovnice bila je još jedna nadsvođena soba, ali ta je pripadala Gradskoj knjižnici.¹⁵

Svečano otvorenje Gradske knjižnice bilo je 7. prosinca 1907. Tom prilikom muzej još nije bio otvoren. U izvještaju Društva Braće Hrvatskog

Zmaja od 28. travnja 1908. navodi se u vezi s time slijedeće: »Dok je Gradska knjižnica 7. decembra bila otvorena te služi svojoj svrsi, muzej se nije mogao otvoriti, jer još nema toliko predmeta, da bi se mogao otvoriti« i dalje »Pravo poslovanje oko muzeja započelo je tekar ovom godinom, pa zato se ne može niti podastrijeti traženi izvještaj«. ¹⁶ Namještaj za muzej bio je, međutim, već dovršen, i to, kako se vidi iz istoga izvještaja, na potpuno zadovoljstvo uprave: »Mora se priznati, da je u svemu vrlo prikladan i da će potpuno odgovarati svojoj svrsi.«

Krajem 1908. Gradsko je poglavarstvo predložilo Društvu Braće Hrvatskog Zmaja, da ono i nadalje t. j. i poslije ugovorenog roka od 1. I. 1909. vodi upravu muzeja i knjižnice, i to stoga, što je preuzetu zadaću ispunilo na opće zadovoljstvo, i što se sada obadvije ustanove nalaze u rukama stručnjaka, a ne bi bilo ni poželjno ni zgodno, da prijeđu u druge ruke. ¹⁷ Društvo je 29. studenog 1908. ovaj prijedlog prihvatilo i pristalo da i nadalje upravlja obim institucijama. Ali je pri tom istaklo izvjesne zahtjeve. Predložilo je za 1909. godinu proračun specificiran po stavkama, predviđevši u njemu i nagrade za osoblje. (Društvo je tada imalo namjeru, da kraj odgovornog upravitelja drži i dva knjižničara.) Proračun se dijelio u dva podstupca: Nagrade i Dotacije. Dotacije su bile svedene na devet stavaka: nabava knjiga, uvez knjiga i tiskanica, pisarničke potrebe, nabava predmeta za muzej, ogrjev, rasvjeta, investicije i nepredvidivi troškovi. Stavka za nabavu muzealnih predmeta bila je najveća. Iznosila je tisuću kruna, a čitav budžet četiri i po tisuća. Tražila se i dozvola prenošenja uštednja s jedne stavke na drugu, t. j. onamo, gdje bi se pokazao manjak. Predloženi budžetski iznos ima se upravi muzeja i knjižnice dostavljati kvartalno, a uprava će polugodišnje slati Gradskom poglavarstvu obračune s propisnim računima i priložima. Društvo je ovlastilo Emilija Laszowskog, da u toj stvari vodi s gradom daljnje potrebne pregovore te da, u slučaju, da grad prihvati prijedlog društva, uz osobnu odgovornost preuzme daljnju upravu obih institucija. ¹⁸ Prijedlog je iznešen pred Skupštinu gradskog zastupstva 4. siječnja 1909. Skupština ga je odobrila i pristala, da društvo i nadalje do daljnje odredbe upravlja i knjižnicom i muzejom, ali da se uprava pokusno uredi na godinu dana na ovaj način: da se za potrebe Gradskog muzeja i knjižnice u proračunu uvrsti »na poglavlju I-III-I-5 izvanrednog rashoda dotacija od šest tisuća kruna, od koje se ima klubu doznačivati ukupno godišnje četiri tisuće petsto kruna u četvrtgodišnjim unaprednim obrocima.« »Iz ove dotacije klub ima namirivati sve potrebe knjižnice i muzeja, uključivo sve stvarne i osobne troškove, kao i nagrade osoblju, nabavu i vezanje knjiga, nabavu predmeta za muzej, pisarničke potrepeštine, ogrjev, rasvjetu, investicije, popravke, osiguranje inventara i t. d. Osim toga davat će gradska općina kao i dosada besplatno drva za ogrjev i jednog poslužnika, ali ne na teret ove dotacije. O izdacima ima klub podnijeti Gradskom poglavarstvu svake godine obračun. Svi nabav-

Iz izložbenih dvorana Muzeja grada Zagreba (Opatička ul. 20)

ljeni predmeti i učinjene investicije ostaju vlasništvo Gradske općine«. ¹⁹ Ova odluka Gradskog zastupstva slaže se uglavnom s prijedlogom društva, jedino se razlikuje u pogledu forme budžeta. Dotacija muzeja nema u proračunu svoj posebni stupac, već je uvrštena u poglavlje izvanrednih rashoda. Praktički t. j. u pogledu korištenja budžeta nije bilo nikakve bitne razlike. Zaključak Gradske skupštine odobrila je doskora i Kraljevska zemaljska vlada. ²⁰

Laszowskom je od strane društva povjereno, da i dalje vodi upravu obiju institucija. Praktički je zapravo on već od samoga početka vodio upravu ne samo muzeja, nego i Gradske knjižnice. Dr. Velimir Deželić bio je u prvo vrijeme samo stručni rukovodilac knjižnice, a svu ostalu brigu za nju vodio je Laszowski. 1. siječnja 1909. postao je i on formalnim upraviteljem. ²¹ Njegov položaj kao direktora muzeja priznalo je Gradsko poglavarstvo još početkom 1908. ²² Premda je već u prve dvije godine muzej prikupio prilično velik broj predmeta (blizu 300), ipak u to vrijeme nije bio još otvoren za javnost. Direktor je u svom izvještaju o poslovanju muzeja u 1908. izvijestio Gradsko poglavarstvo, da »poradi premalo predmeta nije se do danas (t. j. 31. III. 1909.) mogao muzej otvoriti, ali je vazda pojedincima bivao pokazivan, kad se tko prijavio kod upravitelja muzeja«. ²³ Tijekom 1909. muzej se obogatio daljnjim brojnim predmetima (186 komada), ali izgleda, da još ni tada nije bio redovito pristupačan javnosti. U zajednici s ravnateljstvom Kr. zemaljskog arhiva priređena je 1909. u muzejskim prostorijama »Trenkova izložba« s materijalom iz arhiva. Izložba je bila otvorena osam dana, a posjetilo ju je oko dvije tisuće osoba. Prema izvještaju i pisanju tadašnje zagrebačke štampe postigla je lijep uspjeh. ²⁴ Uprava muzeja htjela je tada da nastavi sa priređivanjem izložbi, te da neke historijskog karaktera priredi već tijekom 1910. godine. Prva na redu bila je izložba »1848«. No već ni ta se nije mogla ostvariti »jer su pridošli predmeti tako zapremili prostorije, da je bilo nemoguće prirediti izložbu«.

Do tog vremena nije se muzej mogao otvoriti, jer nije imao dosta predmeta, a sada se to, izgleda, nije moglo učiniti, jer je predmetima bio pretrpan. Možemo lako vjerovati, da je stanje bilo dosta nepovoljno, uočimo li, da je, i u onako tijesnim, prostorijama Kamenitih vrata, muzej imao samo dvije, odnosno, tri razmjerno male prostorije, koje su imale služiti i kao izložbene dvorane i kao skladišta. Konačno su doista postale samo skladišta. »Pridošli predmeti zapremiše već gotovo obje sobe namjenjene muzeju. Tako je sistematsko uređenje sprečeno«.

U tom se času ističe prvi puta potreba za novim muzejskim prostorijama i upućuje apel »da se čim prije nađe zgrada, koja bi odgovarala biblioteci i muzeju«. Predlaže se štaviše »da se gradi nova zgrada za ove važne gradske institucije.« »Potreba novih muzejskih prostorija utoliko je prešnja, što postoji«, kako se kaže u izvještaju, »teška briga uprave, da se ne dogodi kakva nesreća. Zgrada sama sadržaje mnogo drvenog građevnog materijala, a odasvud opkoljena je kućama, u kojima se stanuje. Pod

Srednjovjekovna plastika i slikarstvo u Muzeju grada Zagreba

prozorima su drvarnice susjeda i tako je izložen muzej pogibli od vatre. Pak i same prostorije su tako niske, da se oveći predmeti na pr. zastave, valjano izložiti ne mogu«. Bilo je i stvarnih prijedloga za novu muzejsku zgradu. Kao najpodesnija za muzej preporučila se nekadašnja Plemićeva kuća na Dolcu, građevina 17. stoljeća, za koju se mislilo, da je stari cister-

citski samostan. Slao se o tom i memorandum gradonačelniku Amrušu. Isticalo se »da bi ta zgrada odgovarala potrebama, kad bi se svrsishodno priredila i obnovila dakako u starom slogu. Time bi se također gradu sačuvalo važan historijski građevni spomenik.«²⁶ Slijedećih godina još se više isticala potreba novog muzejskog prostora, veće, prikladnije zgrade za muzej i knjižnicu. Jadikovke bivaju sve glasnije. »Muzejski prostor je prenatovaren, utoliko više, što je u većoj prostoriji muzeja smještena i jedna stelaža iz Gradske knjižnice, koja se također guši u malom prostoru. Obilje predmeta momentano zahtijeva najmanje 3—4 sobe. Mnogo muzealnih predmeta morali smo strpati u arkiv... Tako se sprečava sistematsko uređenje muzeja.«²⁷

1912. uputilo je Društvo Braće Hrvatskog Zmaja gradonačelniku Janku Holjcu veliku predstavku, u kojoj iznosi i obrazlaže potrebe Gradskog muzeja i knjižnice, te predlaže, da se palača na Katarinskom trgu, koju je u to vrijeme bila poklonila gradu kći Ambroza Vranicanija grofica Klotilda Buratti, dade za potrebe ovih dviju ustanova. »Ova kuća po svojoj prošlosti i po svojim prilikama bila bi stvorena za Gradski muzej. Ova bi se neznatnim troškom lako adaptirala za sve potrebe ovih institucija. U tom domu mogle bi ove korisne i po grad dične institucije mirno gledati u bolju budućnost.«²⁸ Društvo s ovom predstavkom nije uspjelo. Muzej je ostao na starom mjestu, a njegove prilike uslijed prirasta novih materijala postajale su sve teže. U izvještaju o radu muzeja za 1913. godinu (podnesenom u travnju 1914.) ponovo se ističe potreba za proširenjem prostorija i veli, da ova postaje sve akutnijom. To više, što su se prostorije muzeja počele koristiti silom prilika i za spremanje knjiga, jer ove uslijed velikog prirasta nisu imale više kamo da se smjeste. »To evo sprečava, da muzej ne može biti redovno otvoren, već se samo pokazuje pojedinim osobama pod osobnim nadzorom upravitelja. To je također i razlogom, da se ne mogu svi predmeti muzeja izložiti, već su strpani jedan na drugi po muzealnim vitrinama. Za same predmete muzeja trebalo bi 3—4 sobe. (Koncem 1913. popeo se broj muzejskih predmeta na 842.) Pak i u prostorije arkiva morala je uprava strpati osim knjiga i neke muzealne predmete.«^{28a} O proširenju muzejskih prostorija pomišlja se već i kod odlučujućih faktora grada, a bilo bi poželjno, da se to doskora i realizira.«²⁹

Međutim buknuo je Prvi svjetski rat i teške prilike sprečile su rješavanje ovog pitanja. Muzej je do svršetka, a i nekoliko godina poslije rata, životario u starim uslovima. Stanje se još i pogoršalo, jer se uz problem prostorija pojavio još i problem financiranja. Vrijednost austrougarske krune je padala, a dotacije su ostale iste. Izmjenom krunske u dinarsku valutu muzej je prošao još slabije, kad su se četiri krune mijenjale za 1 dinar, i kad je stara stalna dotacija od 4.500 Kr pretvorena u 1.125 dinara. To je bila visina godišnjeg budžeta za Gradski muzej i Gradsku knjižnicu zajedno za 1921. godinu. 1922.—1924. povećala se ova dotacija na 2.000, a 1925. i 1926. na 5.000 dinara godišnje. 1927. muzej se i budžetski odijelio od knjižnice, pošto se stvarno bio rastao od nje i osamostalio već godinu

dana prije.³⁰ Za vrijeme gotovo dvadesetgodišnjeg kondoniranja, izgleda, da se knjižnici uvijek davala izvjesna prednost, i da je ona bila nekako više kao u prvom, a muzej u drugom planu. To se očitovalo i u samom naslovu ustanove, koji doduše nije bio oficijelan, ali u kojem je knjižnica bila uvijek na prvom, a muzej na drugom mjestu. Taj naslov je glasio: »Gradska knjižnica i muzej« ili »Gradska knjižnica i Gradski muzej«. Knjižnica je dobila i više prostoriya, pa se čak i širila na štetu muzeja. Štaviše ona je već 1907. dobila svoj posebni statut, dok je muzej svoj prvi statut dobio tek 1928. Vjerojatno se iz zajedničkog budžeta više trošilo za knjižnicu nego za muzej. U izvještajima za 1912. i 1913. izričito se kaže, da je razvoj muzeja nešto spor i da se veoma sporo obogaćuje predmetima. Od 123 novo pridošla predmeta 1913. godine 117 ih je darovano, a kupljeno samo 6. Inače je muzej bio uredno i dobro vođen. Izrađivao se stručni katalog i započeo se sastavljati inventar sabranih starina. Vodila se briga i o njihovom uzdržavanju i prepariranju.³¹ Za veći dio razdoblja muzej u Kamenitim vratima, naročito za vrijeme rata i neposredno poslije rata, karakteristična je izvjesna stagnacija u normalnom razvoju. Ova je bila uzrokovana nedostatkom, prenatrpanošću i neprikladnošću prostora, nedovoljnim dotacijama, a bez sumnje i daleko premalim brojem stručnog i ostalog muzejskog personala. Status quo trajao je više godina, sve do 1925., kad je bio prekinut akcijom Odbora za priredbu Kulturno-historijske izložbe grada Zagreba povodom tisućgodišnjice hrvatskoga kraljevstva. U toku pripremanja ove izložbe rodila se ideja o obnovi i reorganizaciji Gradskoga muzeja. Već u početku svoga rada izložbeni odbor je zamislio, da će predmeti sabrani za kulturno-historijsku izložbu kasnije postati svojinom muzeja. A Gradsko zastupstvo je na njegovo traženje odobrilo 150.000 dinara »za sakupljanje starina u svrhu osnutka Gradskog muzeja«.³² Na čelu akcije za obnavljanje i resurekciju Gradskog muzeja bili su sveučilišni profesor i historičar prof. Vjekoslav Klaić i gradski zastupnik dr. Svetozar Ritig. Oni su prilikom likvidacije Kulturno-historijske izložbe predlagali i dali inicijativu, da izložbeni odbor odsada usmjeri svoju aktivnost u pravcu reorganizacije, proširenja i podizanja Gradskog muzeja na viši, grada Zagreba dostojan nivo. Odnosno, da se osnuje društvo, koje bi se, osim što bi i inače razvijalo kulturnu i umjetničku djelatnost, napose brinulo oko unapređenja i procvata Muzeja grada Zagreba. Isticali su potrebu donošenja muzejskog statuta i pokrenuli pitanje izgradnje nove muzejske zgrade.³³ U vezi s time uspjelo je ishoditi, da je Gradsko zastupstvo u tu svrhu odobrilo u gradskom proračunu za 1926. godinu 500.000 dinara.³⁴ Međutim, dok se zamisao o gradnji nove zgrade ne ostvari, muzej će se provizorno smjestiti i u obnovljenom obliku postaviti u donjim prostorijama Umjetničkog paviljona na Tomislavovu trgu, a onda obnovljen predati »u potpunu upravu poglavarstva grada Zagreba«. Ovaj prijedlog izložbenog odbora bio je realiziran. Gradonačelnik arhitekt Heinzl i Gradsko zastupstvo usvojili su ideju o obnavljanju muzeja i odobrili, da se on provizorno smjesti u donjim prostorijama paviljona. Odmah poslije toga

članovi odbora, stručnjaci, su ga postavili i ovdje oformili u sasvim novom i proširenom obliku. U odnosu prema stanju u Kamenitim vratima muzej se prostorno nekoliko puta povećao, obogatio novim materijalom i likovno estetski u pozitivnom smislu znatno izmijenio.³⁵ Osim predmeta, što ih je otprije posjedovao, uvršteni su u njegove zbirke prvenstveno predmeti, koje je odbor otkupio ili ih dobio na dar za Kulturno-historijsku izložbu, a zatim ih poslije likvidacije izložbe predao muzeju.³⁶ Nadalje, predmeti bivšeg Hrvatskog Sokola, Streljačkog društva, te velika kazališna zbirka, koja je kao sastavni dio Kulturno-historijske izložbe bila izložena u foyeru Hrvatskog narodnog kazališta, proširena je i drugim teatralijama i po želji kazališta postavljena u istočnom krilu novih muzejskih prostorija.³⁷ U zapadnom krilu razdijeljenom umjetnim zidovima u tri dijela bila su izložena najraznovrsnija zagrebiensia: predmeti iz vremena Ilirskog pokreta, uspomene na staru zagrebačku streljanu i Streljačko društvo, na razne istaknute ličnosti iz prošlosti Zagreba i Hrvatske 18. i 19. st., portreti i drugi prerazni eksponati iz istog vremena. Zatim cehalije, crkvena zbirka, te razni fotografski, grafički i ostali likovni materijal, koji se odnosio na urbanističku i arhitektonsku prošlost Zagreba. Centralni prostor, što se nalazio između oba krila, bio je ispunjen brojnim, vrlo heterogenim eksponatima: od rimskih iskopina i sredovječnih fragmenata, te kamenih i mramornih statua sa portala iz interieura stare katedrale, do radnih stolova pjesnika i književnika Ivana Trnskog i Josipa Eugena Tomića, i zbirke raznih metalnih znakova novije zagrebačke produkcije. Na naročitom mjestu u samoj sredini ovog centralnog prostora bili su, ispod stare gradske zastave crvene boje, u vitrinama izloženi uzorno uvezani primjerci najznačajnije literature o Zagrebu.

Nove prostorije muzeja u starom Umjetničkom paviljonu nisu bile podesne, da se u njima zbirke postave sistematski i po izvjesnim muzeološkim principima, ali su naročitom, vještom, dekoracijom: zastorima, platnom i jutom obloženim stijenama i stropovima, stilskim portalima (odljevima) sa starih zagrebačkih kuća, fino obojenim plohama, harmonijom međusobnih odnosa eksponata i bogatom umjetnom rasvjetom, postale su vrlo dopadljiv i ugođajan okvir za sav materijal, koji se ovdje smjestio.

Novo uređeni Gradski muzej predao je izložbeni odbor gradu Zagrebu kao novu kulturnu instituciju, kojom ne će više upravljati Društvo Braće Hrvatskog Zmaja, već će izravnu brigu o njoj voditi Gradsko poglavarstvo. Tom prilikom predan je gradu i inventar predmeta, što ih je odbor sabrao i dao muzeju u trajno vlasništvo u ukupnoj vrijednosti od 248.770 dinara. Istovremeno je odbor, u smislu zaključka svoje likvidacione sjednice od 14. prosinca 1925., položio u Gradsku štedionicu kao ostatak čiste dobiti od izložbe 51.229 dinara na račun gradske općine, a u korist gradnje nove muzejske zgrade.³⁸

U skupštini 23. lipnja 1926. g. Gradsko je zastupstvo preuzelo muzej od izložbenog odbora i donijelo zaključak, da se za njegovu upravu i vodstvo izabere poseban kuratorij od tri lica pod predsjedanjem gradonačel-

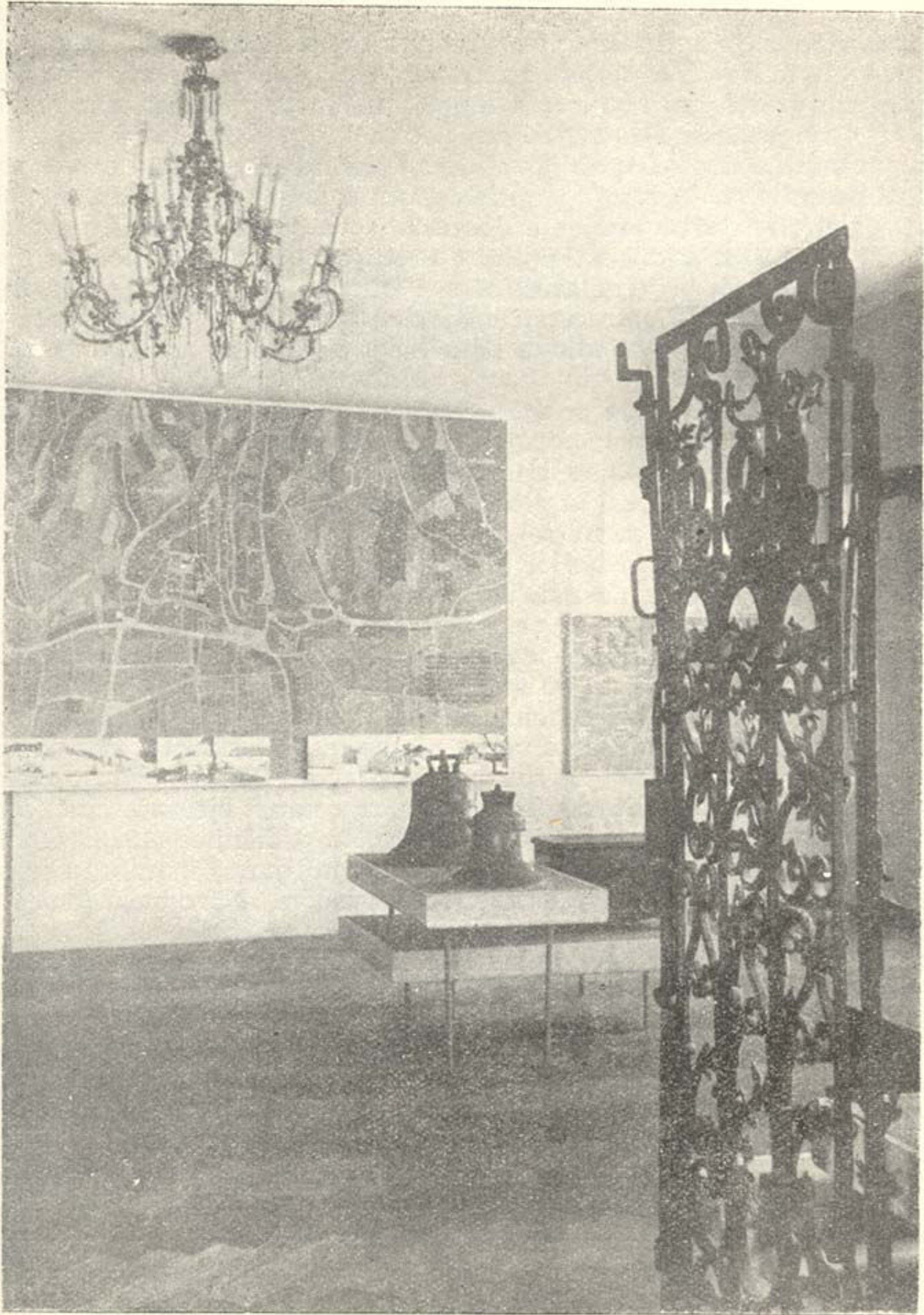
Pogled na izložbene dvorane Muzeja grada Zagreba

nika. Kuratorij će do donošenja statuta Gradskog muzeja voditi sve poslove ovoga muzeja. On se ovlašćuje »da vodi sve tehničke i administrativne poslove Gradskoga muzeja, da odlučuje o nabavi predmeta u okviru raspoloživih dotacija, da stavlja putem Gradskog poglavarstva prijedloge o daljnjem razvoju i usavršavanju muzeja kao i eventualnom preuzeću svih sličnih institucija u pohranu i okrilje, te o eventualnom sjedinjenju takovih institucija s Gradskim muzejem, i da zajedno s Gradskim poglavarstvom izradi konačni statut o upravi Gradskog muzeja i predloži ga Gradskom zastupstvu. Potrebno pisarničko i ino osoblje postavlja gradski načelnik između namještenika gradske općine«. U kuratorij izabrani su privremeno s trajanjem mandata najdulje na tri godine od dana zaključka skupštine osim gradonačelnika Emilije Laszowski, prof. Đuro Szabo i dr. Svetozar Ritig.⁵⁹

Svečano otvorenje novog Gradskog muzeja bilo je 14. kolovoza 1926. Tadašnji gradonačelnik Vjekoslav Heinzl istakao je u svom prigodnom govoru, da te prostorije znače samo početak nove ere u životu ovoga mu-

zeja, da će se za nj u budućnosti izgraditi nova zgrada, te da je on u godišnjem budžetu već osigurao pola milijuna dinara u tu svrhu. To će činiti i nadalje, pa će se ideje o gradnji nove muzejske zgrade i ostvariti, kad se bude tijekom nekoliko godina na ovaj način prikupila i osigurala za to dovoljno velika svota.

I stručnjaci i tadašnji odgovorni službeni predstavnici vidjeli su dakle već u samom početku, da nove prostorije nisu podesne za muzej, te da one mogu biti samo provizorij. Misao o gradnji nove zgrade s nadom u njezino ostvarenje živjela je međutim tek nekoliko godina, tako dugo, dok je bila podržavana svotama, iako nejednakim i konačno znatno smanjenim, što su se do 1931. uvrštavale u godišnje proračune u tu svrhu. Prvo oduševljenje i zanos postepeno su hladili i konačno se potpuno rasplinuli dolaskom novih ljudi, koji za te stvari nisu imali dovoljno ni ljubavi ni smisla. Muzeju je predstojala dugogodišnja borba, da se izvuče iz prostora, u koji je ušao s toliko oduševljenja, ideala, dobre volje i nade u najbolju budućnost. Osnovni nedostaci toga prostora bili su skučenost i vlaga. Ograničeni izložbeni prostor i potpuni nedostatak prostora za magazine, studijske zbirke i radionice, nisu pružali potrebnih uslova i izgleda za daljnji razvitak.⁴⁰ Uz to su te prostorije, djelomično izravno pod zemljom i slabo ili nikako izolirane, bile veoma vlažne i štetne za muzejske predmete. Stoga je prvi put već 1928. član kuratorija i ravnatelj muzeja prof. Đuro Szabo iznio prijedlog »da se ozbiljno pomisli na traženje novih prikladnih prostora« i predložio, da se muzej preseli u gornji dio paviljona, odnosno, da se za nj izvede neka zgodna prigradnja k ovoj zgradi.⁴¹ Do realizacije Szabovih prijedloga nije došlo. Tri godine poslije pokazali su se, međutim, vrlo dobri izgledi za rješenje problema muzejske zgrade. 1931. kupio je grad za tri i po milijuna najreprezentativniju i najljepšu baroknu palaču u Gornjem gradu (Matoševa ul. 9), vlasništvo nekada obitelji Vojkffy, kasnije Oršića i Kulmera i napokon Raucha.⁴² Ova kupnja bila je u stvari rezultat višegodišnjih nastojanja i stalne akcije, da se za muzej nabavi nova zgrada. Potreba muzeja za novom zgradom dala je za tu kupnju poticaj pa je ova zbog njega i izvršena. Palača Oršić-Rauch kupljena je prvenstveno za muzej. I plaćena je bila djelomično muzejskim novcem t. j. novcem, koji se u budžetu tijekom nekoliko godina osiguravao za gradnju nove muzejske zgrade. Od navedenih tri i po milijuna uzeto je blizu dva iz muzejskog fonda. Poticaj za kupnju ove zgrade dolazio je od strane utjecajnih ljudi izvan neposredne gradske uprave, a ova je imala, čini se, već u samom početku i drugih planova s njome. To je vjerojatno i bio razlog, da se u službenim spisima ne navodi, da je kupljena za muzej, pa ni to, da je to djelomično učinjeno i ušteđenim muzejskim novcem. Kupnja je perfekturna u siječnju 1931., a u veljači 1932. odlukom Predsjedništva Gradskog načelstva dodijeljen je muzeju jedan dio bivše Oršić-Rauchove palače, i

Izložbena dvorana s prikazom Zagreba u 19. stoljeću

to sjeverna strana prizemlja i sjeverna strana I. kata zajedno s velikom dvoranom.⁴³ Ravnatelj muzeja prof. Đuro Szabo predložio je iscrpne sugestije za adaptaciju i restauraciju zgrade, a napose prostorija, koje su bile određene za muzej. Već se bilo i započelo s adaptacionim radovima i uređenjem tih prostorija. Podvornik muzeja dobio je u zgradi stan i već je uselio.⁴⁴ Sve je dakle išlo najboljim putem i izgledalo, da je najakutniji problem muzeja neočekivano povoljno riješen. Međutim, kad se već imalo izvršiti preseljenje, tadašnji je gradonačelnik donio odluku, da se s obzirom na potrebe službe »mijenja dosadašnja razdioba uredskih prostorija, te da se uredu gradskog načelnika i Predsjedništvu Gradskog načelstva dodjeljuju sve prostorije nalazeće se u I. katu gradske zgrade u Matoševoj ulici 9«, a Gradskom političkom odsjeku prostorije u desnom krilu prizemlja iste godine.⁴⁵ Ova odluka odlučila je sudbinom muzeja za daljnji niz godina. Zakočila je njegov razvoj, osudila ga, da i dalje stagnira i vodi beznadnu borbu za podesni prostor. Otada se o problemu smještaja Muzeja grada Zagreba i o njegovoj novoj zgradi godinama raspravljalo, pisalo se po novinama, slalo predstavke i predlagala razna rješenja. Opet se pojavila ideja, da se adaptiraju gornje prostorije Umjetničkog paviljona. Mnogo se govorilo o tom, kako bi za muzej bila najprikladnija zgrada stare osnovne škole s Popovim tornjem u Gornjem gradu (Opatička 22). No najviše se željela i najozbiljnije se računalo s t. zv. »Dvoranom«, »Narodnim domom«, Felbingerovom građevinom iz prve polovice 19. stoljeća u Opatičkoj ulici 18. S obzirom na kulturno-historijsku tradiciju, stilske osobine, sredinu, u kojoj se nalazila, a napose na kvantitet i kvalitet njezinog prostora, ova se zgrada svima pa i stručnjacima činila za tu svrhu najprikladnijom.⁴⁶ Računalo se, da bi se zamisao u vezi s njome mogla ostvariti, ako ne prije, a ono, čim se izgradi nova zgrada palače pravde.⁴⁷ Osim toga pojavila se u to vrijeme ponovo prilično velika glavnica u korist rješenja pitanja muzejskog prostora. Povodom svoje dvadesetpete godišnjice (1938.) Gradska štedionica u Zagrebu predala je gradu tri i po milijuna dinara u tu svrhu.⁴⁸ Međutim niti su se ostvarile namjere sa zgradom »Narodnog doma« niti je bilo kakvih rezultata od novca, što ga je namijenila štedionica. Sve je ostalo pri starom i oteglo se tako do rata, koji je konačno zakočio sva ova nastojanja. Iako je upravo ovaj indirektno utjecao na kasnije povoljno rješenje toga problema.

No nisu samo u pogledu prostorija prilike Muzeja grada Zagreba bile nepovoljnije, nego što se moglo nadati s obzirom na oduševljenje, zagrižanost i obećanja, što su se toliko manifestirali prilikom priprema, obnove i otvaranja muzeja 1926. I pitanje budžeta i personala naročito stručnog nije odmah bilo riješeno najpovoljnije. Tri godine bio je muzej budžetski nesamostalan, vezan uz neki odsjek Gradskog poglavarstva. Svoj vlastiti budžet dobio je tek 1929. Privremeni kuratorij, imenovan povodom obnove muzeja, upravljao je njime samo simbolički. Redovitog poslovanja ni administrativnog ni stručnog nije bilo. Kuratorij je doduše već u samom početku (9. VIII. 1926.) predložio, da se imenuje stručni upravitelj i jedna

»stalna pomoćna sila«. Za upravitelja je predložio svoga člana prof. Đuru Szaba, koji je prema zaključku kuratorija imao izraditi plan organizacije muzeja i podnijeti prijedloge za inventarizaciju predmeta.⁴⁹ Prof. Szabo preuzeo je upravu tek krajem 1927. i tada je kuratoriju i gradskom načelniku podnio opširan elaborat o značenju, zadacima i potrebama muzeja. A u srpnju 1928. izradio je i predložio prvi statut muzeja, kojim se među ostalim utvrđuje i novi naziv ustanove, koji glasi »Muzej grada Zagreba.«⁵⁰ Statut je prihvatila i odobrila Skupština Gradskog zastupstva 13. srpnja, a Veliki župan Zagrebačke oblasti 12. rujna 1928.⁵¹ Ravnateljem muzeja uz mjesečnu plaću (nekoliko mjeseci vršio je tu dužnost besplatno) bio je prof. Szabo na prijedlog kuratorija imenovan tek u srpnju 1928. unatrag sa 1. travnja iste godine.⁵² Međutim još sredinom 1927. (3. VII.) dodijelilo je Predsjedništvo Gradskog poglavarstva na službu muzejskom kuratoriju gradskog administrativnog činovnika Stjepana Pužara sa zadatkom da vrši »posao oko uređenja Gradskog muzeja, poglavito oko kartotekiranja njegovih predmeta.«⁵³ Pužar je u muzeju obavljao administrativno-upravne poslove, skupljao muzejske predmete i vršio vodstva kroz muzejske zbirke. Stručni muzejski posao započeo je tek prof. Szabo, no ni on ga zbog općenito slabih uslova, naročito zbog skućenih prostorija nije mogao mnogo razviti. Uz to je bio zadužen i konzervatorskim radom, i taj ga je često potpuno apsorbirao. Mnogo je energije trošio u borbi za očuvanje kulturno-historijskih i umjetničkih spomenika Zagreba. Borio se i za novu muzejsku zgradu, ali je pri tom imao svoje naročite principe, koji su mu tu borbu otežavali i nažalost umanjivali izgleda za barem djelomični uspjeh, djelomično, nepotpuno rješenje toga problema. Prof. Szabo je mislio, da je jedino i pravilno rješenje problema prostora Gradskog muzeja izgradnja nove zgrade. Nijednu zgradu ni u starom ni u novom dijelu grada, osim donekle zgradu »Narodnog doma« u Opatičkoj 18, nije smatrao podesnom za muzej. Za muzej valja graditi novu zgradu, jer nijedna adaptirana ne može u cijelosti zadovoljiti njegove potrebe. Nikako nije bio sklon seljenju muzeja u Gornji grad, jer bi u starom zamrlom gradu i sam ostao bez života. Muzej treba da živi u dnevnoj vrevi Donjega grada. Zato mu je i ovdje mjesto. Takvo je bilo shvaćanje prof. Szaba o tom pitanju. Njegov prilično čvrst stav bio je bez sumnje također razlogom, da se muzej za njegove ere nije iselio iz Umjetničkog paviljona pod svaku cijenu. Profesor Szabo stekao je naročite zasluge za Gradski muzej, što je osnovao, izgradio i obogatio mnogim vrijednim i rijetkim knjigama muzejsku biblioteku, utemeljio i razvio arhiv i fototeku, a naročito, što je spasio niz vrijednih zagrebačkih starina i umjetnina od sigurne propasti. Nažalost ga je u njegovu radu već nakon nekoliko godina počela kočiti teška bolest, koja mu je onemogućila kretanje i konačno ga potpuno prikovala uz njegov dom. U razdoblju Szabove pune aktivnosti na ovoj ustanovi, između 1929. i 1940. bila je »Narodna Starina« njezino glasilo. Radovi s temama iz prošlosti Zagreba, koji su u njoj štampani, izdavani su kao posebni otisci pod naslovom »Edicije Muzeja Grada Zagreba«. Do 1939. izašlo je trinaest brojeva

ovih edicija. U godišnjim proračunima muzeja bile su radi toga svake godine osiguravane dotacije u korist »Narodne Starine« koje su se kretale između dvadeset i četrdeset tisuća dinara. U vrijeme, kad prof. Szabo radi bolesti nije više mogao redovito obavljati svoje dužnosti, i kad se uvidjelo, da mu je potrebna pomoć, postavljena je bila u muzeju kao pomoćni namještenik dnevničar sa dužnošću kustosa prof. Marija Hanževački, prvi povjesničar umjetnosti na ovoj ustanovi.⁵⁴ Nešto kasnije nastupio je dužnost također u svojstvu kustosa dr. Franjo Buntak.⁵⁵

Tako su se u pogledu stručnog personala prilike u muzeju počele popravljati i otvarali se bolji izgledi za njegov uspješniji razvitak. Međutim Drugi svjetski rat, koji je doskora započeo, i ine nedaće, što su zadesile muzej u toku rata, to su osujetili. Muzejske zbirke pred opasnošću od bombardiranja morale su se rasprijeti i otprijeti u skloništa. Direktor profesor Szabo podlegao je teškoj bolesti i umro (2. V. 1943.), kustos Marija Hanževački strijeljana je od ustaša (u martu 1944.), administrator Stjepan Pužar umirovljen (sredinom 1941.), a drugi kustos dr. Buntak vršio je istovremeno i dužnost u Vojnom muzeju. Tako je muzej do kraja rata ostao samo sa dva podvornika i jednim kustosom, koji je u isto vrijeme bio zadužen i u drugoj ustanovi.

Oslobođenje zemlje donijelo je i Muzeju grada Zagreba oslobođenje od njegovih nedaća. Dolaskom narodnih vlasti rješavani su postepeno svi njegovi problemi. Već dva mjeseca nakon Oslobođenja Zagreba udovoljeno je njegovoj gorućoj potrebi za novim, zdravim, podesnim prostorijama. Ono, što se rješavalo i oko čega se natezalo preko trideset godina (1914—1945), riješeno je sada u izvanredno kratkom roku. Predsjedništvo Privremenog gradskog narodnog odbora Zagreba donijelo je 7. VII. 1945. odluku, kojom se čitava zgrada u Opatičkoj ulici 8 u Gornjem gradu dodjeljuje Gradskom muzeju, te se muzej mogao u nju odmah i useliti.⁵⁶ Tako je prvi put, otkako postoji, Muzej grada Zagreba dobio svoju vlastitu zgradu, koju je mogao sam koristiti, koja je odgovarala njegovim potrebama, a uz to je bila i vrlo reprezentativna, lijepa i vrijedna kao arhitektonski spomenik baroknog doba. Ona je predstavljala doista prikladan okvir muzeju ovoga tipa. I raspored zbirki mogao se u njoj uspješno ostvariti. Izložbeni dio i biblioteka raspoređeni su u I. katu, a lapidarij, kovano željezo, skladište i uredovnice u prizemlju. U pogledu kvaliteta i kvantiteta prostorija postignut je veliki napredak. To je omogućilo, da se u postav, raspored zbirki i materijala moglo unijeti više sistema, nego što je to bilo prije, i da je muzej tematski dobio pregledniju i jasniju sliku. U desetak prostorija ostvareno je više cjelovitih tema, iako ove uglavnom međusobno nisu bile povezane: cehovska zbirka, period Ilirskog pokreta i Jelačićiana, Kaptol, Gradec, crkvena zbirka, kazališna zbirka, kućni namještaj iz vremena baroka 19. st. i soba Ivana Zajca (u I. katu), lapidarij i pojedini predmeti kovanog željeza (u prizemlju). U cjelini pružao je muzej u novoj sredini i u estetskom pogledu vrlo lijepu sliku. Naročito privlačivo bilo je slikovito dvorište s otvorenim trijemom, pod čijim su svodovima bili izloženi kameni

Predmeti iz povijesti zagrebačkog kazališta 19. st. u Muzeju grada Zagreba

spomenici, uglavnom kipovi sa srušenog baroknog portala stare zagrebačke katedrale. Postav muzeja u ovoj zgradi bio je različit od dotadašnjih. On je predstavljao prelaznu fazu k današnjem. Realizirao ga je novi direktor prof. Krešimir Filić, dotada ravnatelj Gradskog muzeja u Varaždinu.⁵⁷ Otvorenje muzeja u novoj zgradi bilo je 24. ožujka 1946.

U novim uslovima počeo se normalnije razvijati i sav ostali interni stručni, pomoćni muzejski i upravno-administrativni rad (katalogiziranje i inventiranje predmeta, uređenje fototeke i arhiva, fotografiranje, istraživački rad, uređenje depoa i t. d.).

Nove prostorije imale su, međutim, i svojih nedostataka. Iako prostorno veće i od onih u Kamenitim vratima i od onih u Umjetničkom paviljonu, one su ipak bile premale i svojim rasporedom nisu bile sasvim podesne za novi postav muzeja, koji se predviđao, a u kojem je sistematski i kronološkim redom imala biti prikazana povijest grada Zagreba. Osim toga muzej u ovim prostorijama, potpuno ispunjenim već u času useljenja, imao je vrlo slabe, gotovo nikakve izgleda za prostorno proširenje i razvoj u doglednoj budućnosti. Zato je bilo dobro i korisno, kad je početkom 1947. preselio u današnju zgradu u Opatičkoj ulici 20. Rasporedom i veličinom prostora te svojim stilskim značajkama ova zgrada odgovara potrebama muzeja i znatno je prikladnija od ostalih, u kojima se dosada nalazio. Naročito je podesna za izložbeni dio i omogućila je, da se u njoj mogla provesti potpuna reorganizacija tog dijela. Od konvencionalnog tipa gradskog muzeja stvoren je novi suvremeni oblik, u kojem je sistematski i kronološkim redom prikazana povijest i razvoj Zagreba, odnosno najznačajniji momenti, događaji, u tom razvoju. U jedanaest izložbenih dvorana ostvaren je kronološki sređen kulturno-historijski presjek kroz povijest i razvoj Zagreba. Najznačajniji momenti njegova ekonomskog, socijalnog, političkog, kulturnog i umjetničkog života i teritorijalnog razvoja od najstarijih vremena do početka 19. stoljeća, mogli su ovdje biti prikazani na vrlo instruktivan i suvremen način. U posebnom prostoru prikazano je dokumentima, fotografijama, grafikonima, sudjelovanje Zagreba u narodnooslobodilačkoj borbi 1941.—1945., a u dvorani za izložbe »Oslobođenje Zagreba 8. svibnja 1945.«.

Osim dvorane za izložbe sav ostali izložbeni prostor nalazi se u I. katu zgrade. Tu se nalaze i uredovnice i biblioteka. U prizemlju su magazini, radionica, fotolaboratorij, dvorana za izložbe i veći dio lapidarija. Premda muzej danas ne posjeduje još čitavu ovu zgradu, on je prostorom znatno bogatiji nego prije. Dok je u Kamenitim vratima imao izložbenog i skladišnog prostora zajedno (izložbene prostorije bile su ujedno i skladišne) 81 m² (uključivši ovamo i hodnik) i kancelarijskog 15 m², a u Umjetničkom paviljonu oko 470 m² izložbenog i 40 m² skladišnog i oko 10 m² kancelarijskog, danas ima 740 m² izložbenog, 571 m² skladišnog i 147 m² kancelarijskog prostora. Prednost današnjeg smještaja muzeja prema prijašnjima je i u tome, što ovdje ima mogućnosti, da se prije ili kasnije proširi ne samo u ovoj, već i u susjednim zgradama Popovoga tornja i stare gornjo-

gradske osnovne škole. Današnja zgrada osim prostornih kvaliteta ima i svoju historijsku i arhitektonsku vrijednost. Građena je prije više od trista godina za samostan, u kojem su preko jednog vijeka živjele klarise, a poslije njihova odlaska (1773) djelovale ovdje sve do najnovijeg vremena razne ustanove (mjernički ured, kazalište, pošta, državna blagajna i dr.).

Ne samo u pogledu prostorija već su se inače prilike poslije oslobođenja znatno popravile, tako i s obzirom na personal, naročito stručni. Dok je prije broj muzejskih službenika iznosio najviše pet, danas se on popeo na deset.⁵⁸ Osim direktora, kustosa, administrativnog službenika i pomoćnog osoblja (podvornika, čistačice i čuvara dvorana) danas ima muzej i muzejskog pedagoga, knjižničara i fotografskog suradnika.⁵⁹ Povećale su se i iz godine u godinu se povećavaju i dotacije.

Na taj su način stvoreni osnovni i glavni uvjeti za pravilno funkcioniranje muzeja, u kojima se mogao ostvariti današnji naučni postav, urediti depoi, razviti naučni i istraživački rad, organizirati fotoslužba, izgrađivati, razvijati i sustavno urediti fototeka, arhiv, knjižnica, hemeroteka, osnovati i voditi razne kartoteke i t. d.

Novi reorganizirani muzej privlači i znatno veći broj posjetilaca nego ikada prije. On intenzivnije i na novi način surađuje sa školama, društvenim organizacijama, ostalim muzejima i srodnim ustanovama. Sudjeluje u mnogim kulturnim i umjetničkim pothvatima. Njegovim se materijalom služe i koriste u svom radu đaci, studenti, stručni i naučni radnici i svi oni, koji se zanimaju, bave i istražuju povijest grada Zagreba.

Poslije oslobođenja nastavio je muzej s izdavanjem »Povijesnih spomenika grada Zagreba«, što ih je još 1889. započeo izdavati Ivan Tkalčić, istaknuti zagrebački historičar. U redakciji muzeja izašla su dva posljednja sveska ove edicije: osamnaesti (1949) i devetnaesti (1953). Muzej je izdao i kratki pregledni vodič kroz svoje zbirke na hrvatskom i engleskom jeziku. U dogledno vrijeme izaći će i na francuskom i njemačkom.

Odlukom Izvršnog odbora NOGZ-a od 6. X. 1951. stavljen je pod upravu Muzeja grada Zagreba Memorijalni muzej VIII. konferencije zagrebačke partijske organizacije na Pantovčaku 178.⁶⁰ Ovaj muzej osnovan je 1950., a sadrži materijal, koji se odnosi na spomenutu konferenciju i na borbu radničke klase u tom vremenskom periodu.

Od 1948. muzej upravlja i zgradom Kamenitih vrata, u kojoj je prije pedeset godina bio osnovan, a koja se danas čuva kao dragocjen i rijedak kulturnohistorijski spomenik.⁶¹

Na temelju odluke Narodnog odbora grada Zagreba, donijete na sjednicama Gradskog vijeća i Vijeća proizvođača 25. III. 1955. i 24. III. 1955. o društvenom upravljanju u muzejima u Zagrebu, uvedeno je ljeti 1955. društveno upravljanje i u Muzeju grada Zagreba. Rješenjem Odjela za prosvjetu i kulturu od 18. lipnja te godine imenovani su i prvi članovi muzejskog vijeća ovoga muzeja. Vijeće se sastoji od sedam članova. Četiri iz građanstva (prof. Vladimir Tkalčić, direktor Muzeja za umjetnost i obrt u m., predsjednik, prof. Maksimilijan Fischer, gradski zastupnik, prof.

Tomo Čubelić, profesor Više pedagoške škole i Mijo Bišćan, slikar) i tri iz ustanove (dr. Franjo Buntak, direktor, dr. Lelja Dobronić, kustos i Milica Stilinović, knjižničar).⁶² Vijeće je započelo radom u jesen iste godine, održalo do danas više sjednica i vrlo aktivno sudjelovalo u radu muzeja i rješavanju njegovih problema. Jedna od prvih njegovih akcija bilo je donošenje prijedloga novog statuta, novih pravila, o radu i organizaciji ove ustanove. Prijedlog Pravila odobrio je Savjet za kulturu Narodnog Odbora Kotara Zagreba 19. studena 1956.⁶³ Njima su određeni zadaci, organizacija, djelatnost i djelokrug muzeja. Donošenjem novog statuta postavljen je čvrst temelj i date jasne smjernice za daljnji njegov rad. Sistem društvenog upravljanja pokazao se do sada u ovoj ustanovi vrlo uspješnim i dao je do danas, iako u relativno kratko vrijeme, već dobrih rezultata. On je ujedno i jamstvo za najbolje izgleda za rad i razvitak muzeja i u budućnosti. A to je bez sumnje vanredan prilog zajednice Muzeju Grada Zagreba povodom njegove pedesete obljetnice.

B I L J E Š K E :

- 1 Proračun občine sl. i kr. glavnog grada Zagreba za 1905. godinu. Izvještaji 1907.—1913. i Poslovni spisi društva B.H.Z.-a godine 1907.—1908. (Arhiv B.H.Z.-a)
- 2 Izvještaji god. 1907.—1913. i Poslovni spisi Društva B.H.Z.-a g. 1907.—1908. (Arhiv BHZ-a)
- 3 Ibid.
- 3a Oficijelni naslov ovoga društva bio je najprije »Klub Braće Hrvatskog Zmaja«, a poslije »Družba Braće Hrvatskog Zmaja«.
- 4 Bilješke Emilija Laszowskog sada u posjedu prof. Jurja Cankija, koji mi ih je susretljivo dao na uvid
- 5 Arhiv društva B.H.Z.-a, g. 1907., spis. br. 258
- 6 Zapisnik V. skupštine zastupstva sl. i kr. glavnog grada Zagreba održane 8. V. 1907. (Br. 23.549-1907/IV) — Izvještaj gradskog poglavarstva o sveopćoj upravi sl. i kr. glavnog grada Zagreba za godinu 1907., str. 17 i 18
- 7 Akt Gradskog poglavarstva Zagreb, PRS-br. 216—1907.
- 8 Poslovni spisi Društva B.H.Z.-a god. 1907—1908., str. 7.
- 9 Hrvatsko, 30. VIII. 1907., Agramer Tagblatt, 2. IX. 1907., Prosvjeta, br. 19. god. 1907.
- 10 Iskaz predmeta muzeja sl. i kr. glavnog grada Zagreba redom kako su muzeju stigli. Otpočeto 7. IX. 1907.
- 11 Bilješke Emilija Laszowskog sada u posjedu prof. Jurja Cankija
- 11a Prof. Đuro Szabo, Muzej grada Zagreba, Gradski Vjesnik, Zagreb, 1930. Godina I., broj 6., 7. i 8. — Dr. Franjo Buntak, Muzej grada Zagreba nekad i danas, Muzeji 8, Zagreb, 1953.
- 12 Bilješke Emilija Laszowskog sada u posjedu prof. J. Cankija.
- 13 Zagrebački Gradski Muzej, Narodne novine, 4. i 6. VI. 1910. — S. P. Deseta obljetnica Gradskog muzeja, Narodne novine, 25. VIII. 1917.
- 14 Bilješke Emilija Laszowskog sada u posjedu prof. Cankija
- 15 Ibid.
- 16 Poslovni spisi Društva B.H.Z.-a, g. 1907—1908., akt br. 93/1908.
- 17 Poslovni spisi Društva B.H.Z.-a, g. 1907—1908., akt br. 156/1908. — Akt Gradskog poglavarstva br. 59463-1908/IV, od 23. XI. 1908.
- 18 Poslovni spisi Društva B.H.Z.-a, g. 1907—1908., akt br. 157/1908.
- 19 Zapisnik I. skupštine Zastupstva sl. i kr. glavnog grada Zagreba održane 4. I. 1909. god. (Zapisnici skupština gradskog zastupstva za godinu 1909. str. 5, čl. 15) — Akt Gradskog poglavarstva u Zagrebu broj 4347/1909/IV.
- 20 Akt Kr. zem. vlade br. 4907 od 22. siječnja 1909. (citiran u spisu Gradskog poglavarstva br. 4347/1909/IV, od 4. II. 1909.)
- 21 Bilješke Emilija Laszowskog sada u posjedu prof. Jurja Cankija
- 22 Akt Gradskog poglavarstva u Zagrebu br. 3004/IV od 30. I. 1908.
- 23 Izvještaj o poslovanju Gradskog muzeja za g. 1908. (Izvještaji Društva B.H.Z.-a, godine 1907—1913., arhiv B.H.Z.-a, akt br. 45/1909. od 31. III. 1909.)
- 24 Izvještaj o poslovanju Gradskog muzeja za godinu 1909. (Arhiv B.H.Z.-a broj 16/1910. od 12. siječnja 1910.)
- 25 Pokućstvo je tada bilo predano muzeju samo kao depozit

26 Izvještaj o poslovanju knjižnice i muzeja i arhiva za godinu 1910. od 14. I. 1911. (Arhiv B.H.Z.-a, Izvještaji g. 1907—1913)

27 Izvještaj o poslovanju muzeja za g. 1911. od 12. IV. 1912. (Arhiv B.H.Z.-a, Izvještaji god. 1907—1913)

28 Poslovni spisi Društva B.H.Z.-a, g. 1911—1912. (Arhiv B.H.Z.-a, akt br. 88/1912. od 29. travnja 1912.)

28a Od 1907—1914. bio je u jednoj prostoriji u II. katu iste zgrade smješten i Gradski arhiv

29 Izvještaj o poslovanju Gradskog muzeja za g. 1913. (Arhiv B.H.Z.-a Izvještaji god. 1907., akt br. 71/1914. od 28. IV. 1914.)

Gradska knjižnica širila se postepeno na štetu muzeja u njegovim prostorijama, 1918. godine zauzela mu je već čitavu južnu veliku prostoriju i hodnik. Muzejski predmeti su iz svih prostorija bili maknuti, a stavljene su u njih police s knjigama. U hodniku se vršilo i izdavanje knjiga.

30 Proračuni sl. i kr. glavnog grada Zagreba od 1920—1927. godine

31 Izvještaji o poslovanju Gradskog muzeja za g. 1912. i 1913. (Arhiv B.H.Z.-a, akt broj 44/1913. i 71/1914.)

32 Zapisnik skupštine gradskog zastupstva sl. i kr. glavnog grada Zagreba održane 26. VI. 1925. (Zapisnici skupština gradskog zastupstva g. 1925., str. 54, čl. 101.)

Zapisnik sjednice izvršnog odbora za priredbu Kulturno-historijske izložbe grada Zagreba 1925. održane 7. XI. 1925.

33 Zapisnici sjednica Odbora za priredbu Kulturno-historijske izložbe grada Zagreba 1925. održanih 21. XI. i 30. XI. 1925.

34 I slijedećih godina (1927—1931) odobravani su u gradskim godišnjim proračunima iznosi u korist gradnje nove muzejske zgrade a to: g. 1927. 150.000 g. 1928. i 1929. 500.000. g. 1930. i 1931. po 100.000 dinara. (Proračuni — budžeti sl. i kr. gl. grada Zagreba od 1926—1931.)

35 Kod novog uređenja muzeja u Umjetničkom paviljonu sudjelovali su prof. Ljubo Babić kao likovni realizator i stručni suradnik, historičar Emilije Laszowski Andrija Milčinić i Stjepan Pužar. (Zapisnik sjednice kuratorija Gradskog muzeja održane 9. VIII. 1926., Arhiv M. G. Z. broj 11/1928)

36 Vrijednost tih predmeta iznosila je tada blizu 250.000 dinara (248.770 Din) — (Zapisnik sjednice Odbora za priredbu Kulturno-historijske izložbe grada Zagreba 1925., održane 14. XII. 1925. godine)

37 Arhiv M. G. Z.-a, br. 1/1928.

38 Zapisnik sjednice Odbora za priredbu Kulturno-historijske izložbe grada Zagreba 1925., održane 14. XII. 1925.

Zapisnik III. skupštine grad. zastupstva sl. i kr. glav. grada Zagreba, održane 23. VI. 1926. (Zapisnici o skupštinama zastupstva sl. i kr. glav. grada Zagreba g. 1926., str. 78, čl. 174.)

39 Ibid.

40 Arhiv M. G. Z.-a, br. 73/1928

41 Zapisnik sjednice kuratorija Gradskog muzeja od 2. VII. 1928. (Arhiv M. G. Z.-a, br. 74/1928).

42 Zapisnik skupštine gradskog zastupstva sl. i kr. glav. grada Zagreba održane 26. I. 1931. (Zapisnici o skupštinama zastupstva sl. i kr. glav. grada Zagreba g. 1931., str. 8, čl. 5.)

43 Akt Gradskog načelstva grada Zagreba br. 701-Prs-1932. od 27. II. 1932.

44 Arhiv M. G. Z.-a, br. 28/1932.

45 Akt Gradskog načelstva grada Zagreba br. 3672-Prs-1932. od 26. IX. 1932.

Smještaj Predsjedništva Gradskog načelstva u ovoj zgradi imao je biti provizoran. Zato je na nj, na prijedlog gradonačelnika, tadanji direktor muzeja pristao. Provizorij se, međutim, otegnuo i napokon pretvorio u stalnost. On traje još i danas, kad se već odavna zaboravilo, kakvoj je svrsi ova zgrada bila namijenjena prije dvadeset i pet godina.

46 I prof. Szabo, koji je u principu bio protivan tome, da muzej seli u Gornji grad, smatrao je, da bi »Dvorana« bila za nj dobro rješenje.

47 U novu palaču pravde imao je, naime, preseliti Stol Sedmonice, koji se tada nalazio u zgradi »Narodnog doma«.

48 Arhiv Društva Zagrepčana, akt br. 18/1941 od 24. I. 1941. (Arhiv M. G. Z.-a br. 2 1941)

49 Zapisnik sjednice kuratorija Gradskog muzeja održano 9. VIII. 1926.

(Arhiv M. G. Z.-a br. 11/1928).

50 Arhiv M. G. Z.-a br. 42/1928 i br. 74/1928

51 Zapisnici VI. i XII. skupštine gradskog zastupstva sl. i kr. glav. grada Zagreba, održane 13. VII. 1928. i 3. XII. 1928. (Zapisnici o skupštinama zastupstva sl. i kr. gl. grada Zagreba g. 1928., str. 115—6 čl. 268 i str. 165 čl. 359).

52 Akt Gradskog poglavarstva u Zagrebu br. 2759-Prs-1928. od 3. VII. 1928.

53 Akt Gradskog poglavarstva u Zagrebu br. 1368-Prs-1927 od 30. VII. 1927. (Arhiv M.G.Z.-a br. 24/1928).

54 Arhiv M. G. Z.-a br. 1/1941.

55 Dr. F. Buntak postavljen je za kustosa još 16. X. 1940., ali zbog primopredaje muzeja u Osijeku, gdje je do tada radio, nije mogao odmah nastupiti dužnost u Zagrebu.

56 Akt Privremenog Gradskog Narodnog Odbora u Zagrebu br. 188-Prs-1945.

57 Prof. Filić imenovan je direktorom muzeja 15. X. 1945., a vršio je tu dužnost do 1. IX. 1946. Kratko vrijeme svoga upravljanja prof. Filić, osim što je nanovo postavio muzej u Opatičkoj ul. 8. nastojao je oko sabiranja novog materijala i kompletiranja muzejske knjižnice stručnom literaturom.

58 Od 1907. do 1926. imao je muzej samo jednog namještenika (stručnjaka), od 1927. do 1928. dva (administrativca i podvornika), 1928. do 1941. tri, odnosno četiri (stručnjaka, administrativca i dva podvornika), 1941. do 1943. pet (tri stručnjaka i dva podvornika), 1943. do 1944. četiri (dva stručnjaka i dva podvornika), 1944. do 1945. tri (jednog stručnjaka i dva podvornika).

59 Poslije oslobođenja imenovani su kustosima prof. Zdenko Šenoa, historičar (1946. do 1947.) i dr. Lelja Dobronić, historičar umjetnosti (1948. do danas), muzejskim pedagogom Dušan Korać, nastavnik (1954. do danas), knjižničarom Milica Stilinović (1947. do danas), fotografskim suradnikom Vladimir Guteša (1953. do danas) i administrativnim službenikom Nikola Domjanić (1946. do danas).

60 Akt NOGZ-a, Savjet za prosvjetu i kulturu br. 7932-1951.

61 Akt NO-a u Zagrebu, Prosvjetni odjel br. 5530-VI-1-1948 od 23. III. (M. G. Z. br. 107/1948)

62 Akt NOGZ-a, Savjet za prosvjetu i kulturu br. 6487-IV-5-1955. od 18. VI. 1955.

63 Akt NOKZ-a, Sekretarijat za prosvjetu i kulturu br. 10838-IV-1956. od 25. XI. 1956.

FIFTY YEARS ACTIVITY OF THE MUNICIPAL MUSEUM OF ZAGREB

On the occasion of the 50th anniversary of the establishment of Zagreb Municipal Museum, author sets forth the first integral and systematically elaborated history of Museum on the basis of the documents preserved. He speaks of the first activities undertaken for its establishment, about its location in the building of the only remaining gates of the medieval city, called »Stone gate«. He continues recording about Museum's beginning, formation, development and conditions as well as circumstances under which it acted during its first two decades of existence in the premises of the building of the mentioned »gate«; further about its activity in Art Pavilion at King Tomislav's Square and in the beautiful baroque building in Opatička ulica 8; finally in its present premises in the same street, no. 20. Municipal Museum has been established together with the Municipal Library, in 1907. Both institutions, with the site in the Stone Gate, operated under a common administration. The management, entrusted under particular terms by Municipality, was formally conducted by The Croatian Dragon Brothers Society. It was managed for nearly two decades by a historian from Zagreb, Emilije Laszowski, the very initiator and originator of the conception of Museum's establishment. The first period of the Museum's existence in the Stone Gate can be characterized by: lack of space, stagnation in the Museum's development, premises overfilled with material, owing to lack of space. Under such circumstances Museum was not accessible to the public. In this period already a struggle for new premises began, such state having remained unchanged till Liberation, in 1945. In 1925 Committee for the Organization of Cultural and Historical Exhibition of the City of Zagreb took the initiative for transference of Museum to the basement premises of Art Pavilion on King Tomislav's Square. A reorganization of the Museum, within a new framework, has been carried through and Museum was open to the public on July 4, 1926. Since that time Museum was managed by a special trusteeship of four members. Besides the Committee, professor Đuro Szabo has been appointed director of the Museum, which place he occupied for fifteen years, having earned notable merits for Museum's development. He, too, began a struggle for new premises, as also these did not prove suitable. Premises have been damp and unhealthy. Despite such circumstances this institution remained in these premises for nearly twenty years. All endeavours of so many years for erection of a new building or acquirement of new, suitable premises, have failed. Only after the Liberation, 1945, the problem was solved. National authorities have assigned, two months after their arrival, the beautiful and proper building in Opatička ulica 8, in the Upper town. The reopening in the new premises took place on March 24, 1946. Author emphasizes the advantages of the new building, the arrangement of Museum, newly elaborated scheme of collections, as well as favourable working conditions under the

new circumstances. In 1947 Museum moved in Opatička ulica no. 20, in the building it occupies today, which premises, contrary to the previous ones, correspond still more to the Museum's needs, especially as the conception of a systematic, chronological survey of the history of the city of Zagreb was realized. Author gives in brief an outline of this survey, treating generally with better working conditions after Liberation, not only with respect to its premises, but also to its endowments and staff. In 1955 the Social management has been carried through and the first council appointed, as organ of such management. It is acting successfully for nearly two years. Among its activities it has elaborated a scheme of the Museum statute, with precisely defined tasks, organization and sphere of action of this institution. This statute has been approved by the competent Cultural council of the National Committee of the city of Zagreb.